ПСИХОЛОГІЯ

УДК 355.1(159.9)

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2021.45.28-33>

Ю. Каменюк, асп.

Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, Україна

pomnach1@gmail.com

ORCID ID 0000-0003-1017-1439

**ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ
МОДЕЛІ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ
В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ВИЩОГО ВІЙСЬКОВОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

Висвітлено процес розробки й обґрунтування моделі патріотичного виховання курсантів в освітньому середовищі ВВНЗ, що складається із п'яти взаємопов'язаних компонентів: цільового; діагностичного; проєктувального; організаційного; контрольно-оціночного. Розробку моделі здійснено з урахуванням вимог системного, діяльнісного, аксіологічного, історичного та діагностичного підходів. Здійснено покомпонентний опис моделі й окреслено напрями подальших досліджень. Цільовий блок визначає головну мету патріотичного виховання курсантів. У діагностичному блоці висвітлено порядок проведення констатуючого експерименту та методики дослідження рівня патріотизму військовослужбовців. Проєктувальний блок сформованої моделі призначено для створення психолого-педагогічних умов формування патріотизму курсантів, а також для розробки необхідного інструментарію. Результатом проєктувального блоку є цільова програма формування патріотизму військовослужбовців "Патріот України". Організаційний блок показує порядок проведення заходів цільової програми. Контрольно-оціночний блок моделі сформовано для організації контролю, оцінки результатів та подальшої корекції цільової програми формування патріотизму у курсантів. Для якісної оцінки заходів визначено систему критеріїв та показників патріотизму, здійснено їхній опис. Наголошено, що найважливішим здобутком запропонованої моделі є цілісність подання інформації про процес формування патріотизму курсантів. Визначено напрями подальших досліджень, що полягають у проведенні дослідно-експериментальної роботи із формування патріотизму військовослужбовців та апробації цільової програми формування патріотизму військовослужбовців "Патріот України" в освітньому процесі ВВНЗ.

Ключові слова: модель, патріотичне виховання, системний підхід, діяльнісний підхід, аксіологічний підхід, культурологічний підхід, програма, критерії, показники.

Постановка проблеми. Сучасним збройним силам потрібні компетентні фахівці, які мають не тільки професійні знання, уміння та навички, але й можуть приймати відповідальні рішення в умовах невизначеності, схильні до взаємодії, вирізняються мобільністю, динамізмом, конструктивністю, здатністю до адаптації, умінням реалізувати свої творчі здібності, а найголовніше, є справжніми патріотами своєї Батьківщини. Із метою якісного проведення дослідження патріотизму військовослужбовців на прикладі курсантів вищого військового навчального закладу (ВВНЗ) необхідно змодельовати сам процес формування патріотизму, тобто постає необхідність відтворення характеристик певного об'єкта на іншому об'єкті, який спеціально створено для його вивчення.

Модель патріотичного виховання курсантів ВВНЗ забезпечить опис основних процесів, що застосовуються при формуванні патріотизму особистості військовослужбовця з урахуванням його психологічних особливостей, і повністю інтегрується в освітньому середовищі. Окрім того, вона забезпечить формування у військовослужбовців патріотичної свідомості як результат відображення в їхній свідомості "...атрибутів Вітчизни" та Збройних Сил України (ЗСУ), що є "сукупністю ціннісних елементів будь-якої форми суспільної свідомості".

Мета статті – розглянути психологічні аспекти формування моделі патріотичного виховання курсантів в освітньому середовищі вищого військового навчального закладу та здійснити її покомпонентний опис.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізуючи ступінь наукової розробки дослідження проблеми, слід зазначити, що питання моделювання широко використовують науковці для проведення різного роду досліджень. Моделюванню в наукових дослідженнях присвячено чимало праць науковців, здебільшого моделювання у конкретних галузях науки. Загальні засади моделювання висвітлює робота українського філософа А. І. Уйомова [1]. У ній детально розглянуто загальнона-

укові проблеми моделювання та проаналізовано 37 визначень моделі в наукових, переважно радянських та перекладених у СРСР зарубіжних виданнях. У цих визначеннях розуміння моделі ґрунтується на працях таких видатних вчених, як: А. Ейнштейн (нім. *Albert Einstein*), В. Гайзенберґ (нім. *Werner Karl Heisenberg*), Н. Вінер (англ. *Norbert Wiener*), В. Ешбі (англ. *William Ross Ashby*), В. Глушков, М. Амосов, Ф. Мостеллер (англ. *Frederick Mosteller*) та ін. Також поняття моделі охоплено у філософії, математиці, кібернетиці, фізиці, хімії, геології, техніці, військовій справі, біології, генетиці, медицині, психології, лінгвістиці, науці взагалі, різні окремі інформаційні моделі, семантичні моделі тощо [1].

Патріотизм вивчається сучасною наукою з позицій декількох підходів: як особистісна і соціальна цінність (І. Бех, К. Чорна, О. Колб, В. Кремінь, С. Максименко, В. Руденко, О. Сухомлинська та ін.); як моральна якість (Б. Братусь, Г. Флоровський); як ціннісно-смісловне утворення (А. Асмолов, А. Битюева, Л. Душацкий, Д. Леонтьєв та ін.); як спрямованість особистості (В. Алевич, І. Бровар, М. Шкарата та ін.); як потреба і мотив (Р. Бибрих, С. Каверін, В. Позняков та ін.); як відношення (Л. Божович, Н. Ільїн, Н. Левина). У процесі формування моделі патріотичного виховання курсантів застосовано системний, діяльнісний, аксіологічний, культурологічний та діагностичний підходи, але основним є системний підхід, який застосовували Б. Анан'єв, П. Анохін, В. Ганзен, Б. Ломов, С. Максименко, В. Мерлін, В. Семиченко, В. Циба, Г. Щедровицький, L. Bertalanffy, H. Morowitz, J. Singer. Проблеми моделювання освітнього процесу у ВВНЗ були предметом наукових досліджень Д. Іщенка, О. Ставицького, А. Левицької та ін., проте дослідники не враховували психологічні особливості патріотизму в структурі особистості військовослужбовців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для сучасної науки проблема моделювання є однією з найістотніших і найважливіших. Моделювання застосову-

ється майже у всіх психологічних дослідженнях, що надає змогу пов'язувати емпіричне та теоретичне, тобто єднати побудову логічних висновків з експериментом. Останніми роками спостерігається позитивна тенденція безперервного пошуку, розробки та впровадження моделей широкого спектра патріотичного виховання різних категорій громадян; пріоритетності створення моделей прищеплення патріотизму учнівської молоді; акцентуації культурно-історичного компонента як провідного фактора виховання патріотів.

Метод моделювання в психології – це засіб вивчення психічної реальності за допомогою сконструйованих схем предмета або явища. Модель як матеріальна, так і ідеальна, являє собою певну форму відображення дійсності, тоді вона виступає як якособлива форма, що дає специфічний образ явищ дійсності [2]. Дослідники вважають, що психологічне моделювання є невід'ємною формою всіх видів психологічної роботи: дослідження, діагностика, консультація, корекція [3]. Саме тому в нашому дослідженні модель є, по суті, зразком, прикладом або

алгоритмом, як досліднику слід організувати свою діяльність для досягнення поставленої мети, і має відповідати такому порядку:

- 1) з'ясування суті майбутньої діяльності і вибір методологічних підстав для моделювання, якісний опис предмета дослідження;
- 2) формулювання конкретних завдань моделювання;
- 3) конструювання моделі з уточненням залежності між основними елементами досліджуваного об'єкта, визначенням параметрів об'єкта і критеріїв оцінки змін цих параметрів, вибір методик вимірювання;
- 4) дослідження валідності моделі у вирішенні поставлених завдань;
- 5) застосування моделі в експерименті;
- 6) змістовна інтерпретація результатів моделювання [4].

Важливим елементом моделювання виховного процесу є визначення етапів цієї діяльності. Більшість дослідників дотримуються думки, що найбільш ефективним є здійснення моделювання в чотири послідовні етапи (табл. 1).

Таблиця 1

Етапи моделювання

Етап	Коротка характеристика
Розробка	Проектується модель, формуються висновки щодо наявності властивостей реального об'єкта або явища
Дослідження	Дослідження моделі та її аналіз
Екстраполяція інформації	Перенесення висновків щодо моделі на весь об'єкт або явище
Перевірка на практиці	Реальна перевірка моделі в процесі психологічного дослідження

Проведений аналіз наукової літератури показує, що моделювання має свою структуру, яка відповідає загальній структурі цілісного процесу. Основними компонентами моделювання є: мета, конкретизовані завдання, зміст, форми, методи і засоби, а також аналіз отриманих результатів. Опора на системний підхід до формування патріотизму курсантів передбачає наявність таких взаємопов'язаних елементів: мети виховання; підготовлених фахівців науково-педагогічного складу, здатних реалізувати намічені цілі; зміст патріотичної діяльності; методи, засоби та організаційні форми виховної діяльності; відносини між суб'єктами й об'єктами виховного процесу; створення необхідного інформаційного середовища в навчальному закладі; управлінська діяльність керівного складу ВВНЗ щодо забезпечення ефективної діяльності виховної системи.

Спираючись на дослідження С. Рубінштейна, О. Леонтьєва та Г. Костюка, визначимо діяльнісний підхід до патріотичного виховання курсантів, який ґрунтується на головному положенні про те, що діяльність є однією із визначальних умов формування і розвитку особистості [5–7]. Діяльнісний підхід вимагає спеціальних зусиль, спрямованих на відбір і організацію діяльності особистості, на активізацію і переведення його в позицію суб'єкта пізнання, праці та спілкування, що, у свою чергу, передбачає вироблення вмінь обирати ціль, планувати діяльність, організовувати, виконувати, регулювати, контролювати її, аналізувати й оцінювати її результати.

Отже, основне положення діяльнісного підходу – це створення необхідних умов для стимулювання позитивного потенціалу тих, хто навчається, постійного вдосконалення, відкритості до нового досвіду, нових знань, постійного розвитку, а головне, отримання задоволення від власного самовдосконалення і праці, від розвитку професійно-значущих особистісних рис і здібностей, професійних знань і вмінь.

Аксіологічний підхід слід розглядати через категорію "цінність". Як свідчать наукові джерела, поняття "цінність" давно є предметом дослідження в таких напрямках науки,

як: філософія, соціологія, культурологія, психологія, педагогіка тощо, однак єдиного підходу до його тлумачення наразі немає. Сутність підходу полягає в тому, що курсант як особистість – це вища цінність виховного процесу. Ціннісні орієнтири обумовлюють поведінку курсанта, а ціннісне ставлення до самого курсанта є найважливішою умовою розвитку суб'єктного початку в ньому і становить основу забезпечення готовності, навчає його в освітньому середовищі ВВНЗ до особистісного самовизначення у сфері патріотизму та патріотичної діяльності. Застосування культурологічного підходу дозволяє:

- вивчити і проаналізувати стан патріотичної діяльності у ВВНЗ з метою виділення найбільш значущих проблем формування патріотичного потенціалу у курсантів;
- встановити цінність отриманих результатів патріотичного виховання курсантів;
- прогнозувати динаміку розвитку процесу патріотичного виховання курсантів в освітньому середовищі ВВНЗ.

Одним із актуальних методологічних підходів розгляду проблеми формування патріотизму у курсантів є історичний підхід, який передбачає:

- 1) дослідження й оцінку історичних фактів та явищ у контексті конкретного історичного розвитку;
- 2) об'єктивну оцінку психологічних явищ.

Для психологічного дослідження історичне пізнання виконує такі функції:

- а) соціальну;
- б) культурологічну;
- в) евристичну;
- г) прогностичну.

Використання історичного підходу дозволяє розглянути динаміку розвитку проблеми, спираючись на емпіричний матеріал. Беручи до уваги, що патріотизм є формою соціальної свідомості, істотну роль у дослідженні набуває розкриття внутрішніх механізмів, які визначають процес соціалізації курсантів. Під терміном "соціалізація курсанта" ми розуміємо процес засвоєння і відтворення

культурних цінностей, соціальних норм, а також самовиховання, саморозвитку і самореалізації в тому суспільстві, у якому живе людина.

Отже, застосування історичного підходу допомагає використовувати у виховному процесі героїчне минуле, бойові традиції ЗСУ для патріотичного виховання курсантів, дає цінні та незамінні знання про суспільство і людину, про витоки нашого народу, героїчні вчинки, видатні постаті українського державотворення.

Орієнтуючись на вимоги процесного підходу і специфіки виховання курсантів в освітньому середовищі

ВВНЗ, враховуючи основні положення системного, діяльнісного, аксіологічного, культурологічного та історичного підходів, які є найбільш раціональними та ефективними для формування високого рівня патріотизму у курсантів, до моделі патріотичного виховання курсантів ми включили такі блоки: цільовий, діагностичний, проєктувальний, організаційний, контрольно-оціночний.

Дано послідовну характеристику моделі патріотичного виховання курсантів (рис. 1). Цільовий блок моделі виконує системотворчу функцію і задає порядок функціонування інших компонентів. Визначальним елементом блоку є мета виховання курсантів.

Рис. 1. Модель формування патріотизму у курсантів в освітньому середовищі ВВНЗ

Мета, будучи найважливішим фактором діяльності особистості, виконує дві суттєві функції: прообразу кінцевого результату і вихідних умов, спонукає особистість до діяльності, у тому числі, і до патріотичної. Мету патріотичного виховання можна визначити як очікувані зміни в особистості, що відбуваються в процесі патріотичного виховання:

- формування патріотичної свідомості на основі знання історії, культури, традицій свого народу;
- формування почуття любові, співчуття і гордості за свою Батьківщину, вірності своїй Вітчизні;
- формування ціннісного ставлення людини до Батьківщини, розвиток мотивів і досвіду служіння Батьківщині;
- створення умов для саморозвитку курсантів як особистості й індивідуальності, як суб'єкта патріотичної поведінки та діяльності".

Отже, мета патріотичного виховання курсантів може бути визначена у вузькому та широкому сенсі, а саме:

- у вузькому сенсі, як формування патріотизму у курсантів, визначення основних протиріч, концептуальних основ і завдань;
- у широкому сенсі, як формування у кожного курсанта високого рівня патріотизму шляхом ознайомлення з історією, героїчним минулим і сьогоденням України, її захисниками і творцями, допомогти їй усвідомити значимість героїчних традицій, шляхи їхнього збереження і вдосконалення, залучити до соціальної діяльності, всебічно підготувати до результативної професійної діяльності і готовності до захисту держави в мирний і воєнний час.

На основі проведеного аналізу можемо зробити висновки, що цільовий блок визначає головну мету патріотичного виховання курсантів, тобто формування високого рівня патріотизму в процесі навчання у вищому військовому навчальному закладі на основі формування знань про героїчну історію і минуле держави,

його доблесних захисників, розвитку особистісної готовності до захисту Батьківщини, формування світогляду військовослужбовця, сукупності правових, психологічних, військово-спрямованих знань, а також забезпечення розвитку моральних, психологічних, духовних, етичних якостей особистості.

Діагностичний блок сформованої нами моделі орієнтує дослідника на необхідність визначення початкового рівня патріотизму курсантів, а також здійснення аналізу отриманих даних. Вказаний блок моделі передбачає проведення констатуючого експерименту (рис. 2).

Рис. 2. Організація проведення констатуючого експерименту

Для дослідження початкового рівня патріотизму курсантів доцільно використовувати такі методики:

- модифікована анкета "ПАТРИОТ" (автори Б. Биков і Є. Клименко);
- методика виявлення рівня розуміння студентами сутності патріотизму (М. Агапова);
- модифікована методика діагностики соціалізованості студентів (М. Рожков) – методика "сформованість патріотичних переконань";
- методика виявлення ціннісних орієнтацій особистості (М. Рокич, В. Ядов);
- методика виявлення рівня активності студентів у патріотичній діяльності (Н. Адаєва);
- авторська анкета "Інтерес до вивчення історії України";
- методика виявлення рівня військово-патріотичного виховання на основі бойових традицій (С. Томіліна).

Отже, діагностування патріотичного виховання курсантів – це найважливіший і необхідний компонент проведення дослідження, що дозволяє досліднику встановити дійсний вихідний рівень патріотизму курсантів, отримати початкові дані, необхідні для проведення формулюючого експерименту, проведення моніторингу в ході формулюючого експерименту, а також здійснення контролю для визначення підсумкового рівня сформованості патріотизму.

Проектувальний блок сформованої моделі призначений для створення психолого-педагогічних умов формування патріотизму курсантів, а також для розробки необхідного інструментарію. Результатом блоку є цільова програма формування патріотизму військовослужбовців "Патріот України", що являє собою об'єднаний задумом і метою комплекс заходів патріотичної спрямованості, покликаних забезпечити вирішення основних завдань в області формування патріотизму військовослужбовців. Програма передбачає формування і розвиток соціально значущих цінностей, світогляду військовослужбовця, сукупності правових, психологічних, військово-спрямованих знань, а також забезпечення розвитку моральних, психологічних, духовних, етичних якостей особистості в освітньому процесі та позанавчальний час. Саме тому заходи програми скомпоновані за трьома компонентами: когнітивним, мотиваційним та діяльнісним.

Організаційний блок моделі передбачає комплекс заходів щодо реалізації заходів цільової програми в освітньому процесі ВВНЗ. У процесі проведення заходів програми та формування системи соціально-психологічних установок мають бути враховані як їхня трикомпонентна структура формування (індивідуальний рівень, рівень підрозділу, рівень військової частини), так і психологічні особливості категорії, з якою вони проводитимуться. Заходи програми можуть бути інтегровані у план освітньої діяльності та план морально-психологічного забезпечення ВВНЗ. Більшість заходів у вигляді екскурсій, вікторин, круглих столів, лекцій можна проводити у вихідні дні, за планами вихідних днів. Для реалізації цільової програми передбачено близько 200 аудиторних і позааудиторних годин. Заходи за блоками компонентів програми можливо коригувати відповідно до територіального розміщення військової частини (установи, закладу), специфіки діяльності, категорії курсантів.

Контрольно-оціночний блок моделі сформований із метою організації контролю, оцінки результатів та подальшої корекції цільової програми формування патріотизму у курсантів. При цьому ми керувалися такими положеннями:

- контрольно-оціночні дії – це найважливіші умови підвищення результативності проведеної діяльності;
- контроль визначено необхідністю отримання зворотньої інформації про хід процесу формування патріотизму;
- результативність процесу патріотичного виховання передбачає наявність якісних змін рівня розвитку патріотизму курсантів.

Ґрунтуючись на загальноприйнятий рівневий підхід при оцінюванні та характеристиці патріотизму курсантів, в інтересах дослідження визначено систему критеріїв і показників.

Отже, критерій є оціночним елементом конкретного феномена, у нашому випадку – патріотизму курсантів в освітньому середовищі.

Значимість встановлення критеріїв патріотичного виховання визначена:

- необхідністю оцінки ступеня вирішення завдань, що стоять перед суб'єктами патріотичного виховання курсантів у освітньому середовищі;
- перевіркою співвіднесення діяльності суб'єктів процесу патріотичного виховання з виховними цілями і висунутими завданнями;

• необхідністю достовірної оцінки досягнутих результатів.

Спираючись на встановлені компоненти патріотизму курсантів і виконаний аналіз наукових робіт, визначено конкретні критерії та показники патріотизму, які для зручності зведено в табл. 2. Для цього дослідження *когнітивний* показник характеризує знання курсантами істо-

рії, традицій і культури, вміння кожним із них застосовувати отримані знання на практиці. Показниками когнітивного компонента є: знання курсантами сутності патріотизму, патріотичного виховання, патріотичної діяльності, понять "Батьківщина", "військовий обов'язок", "честь", "гідність", "мужність" тощо; знання історії та традицій держави; знання про героїв-захисників і почесних громадян, патріотів України.

Таблиця 2

Критерії та показники патріотизму

Компонент	Показник	Критерій результативності
Когнітивний	Пізнавальний	Знання про патріотизм, патріотичне виховання, сутність патріотичної діяльності, понять "Батьківщина", "військовий обов'язок", "честь", "гідність", "мужність" тощо: – знання історії і традицій; – знання про героїв-захисників і почесних громадян, патріотів України; – знання та повага до Конституції України, державної символіки
Мотиваційний	Інтенціональний	Ступінь патріотичних поглядів, переконань, позицій: – ступінь усвідомлення патріотичних цінностей; – ступінь позитивного ставлення до внутрішньої ситуації в країні; – ступінь розуміння міжнародної та військово-політичної обстановки; – ступінь емпатії і толерантності
	Мотиваційно-ціннісний	Рівень сформованості патріотичного ідеалу: – сприйняття себе як суб'єкта історії; – потреба в самовихованні як патріота на основі розвитку соціально значущих мотивів і цінностей; – потреба у фізичному розвитку та самовдосконаленні
Діяльнісний	Практичний (поведінковий)	Рівень активності участі в громадському житті міста, ВВНЗ і патріотичних заходах: – рівень результативності в навчанні і дисципліні як фактор реалізації знань про історію та традиції; – рівень вихованості, культури, морально-психологічної підготовленості; – рівень фізичної підготовленості; – рівень готовності до військової служби в ЗСУ

Інтенціональний показник характеризує емоційно-чуттєвий стан патріотизму особистості. Показниками цього критерію є: ступінь патріотичних поглядів і переконань, патріотичної позиції курсантів; ступінь усвідомлення патріотичних цінностей; ступінь позитивного ставлення до внутрішньої ситуації в країні; ступінь розуміння міжнародної та військово-політичної обстановки; ступінь емпатії і толерантності. Найважливіший результат емоційно-чуттєвого компонента – це сформована патріотична позиція, яка характеризується твердими патріотичними поглядами і переконаннями. *Мотиваційно-ціннісний* показник характеризує домінуючі мотиви соціально значущої навчальної та трудової діяльності, пов'язаної з діями на благо Батьківщини. Конкретними показниками цього критерію є: рівень сформованості патріотичного ідеалу у кожного курсанта; сприйняття себе як суб'єкта історії; потреба в самовихованні як патріота на основі розвитку соціально значущих мотивів і цінностей; потреба у фізичному розвитку та самовдосконаленні. Найважливішим результатом мотиваційно-ціннісного компонента є сформовані патріотичні мотиви особистості курсанта. *Діяльнісний* показник відображає поведінку і дії особистості курсанта, реальний прояв патріотичної позиції, громадянської відповідальності в період навчання, ставлення до обов'язків курсанта, громадської та політичної активності. Показниками діяльнісного критерію є: рівень активності участі в громадському житті міста, ВВНЗ і патріотичних заходах; рівень результативності в навчанні і дисципліні як фактор реалізації знань про історію та традиції країни; рівень

вихованості, культури, морально-психологічної підготовленості; рівень фізичної підготовленості; рівень готовності до військової служби. Найважливіший результат *діяльнісного-практичного* компонента – патріотична діяльність і поведінка курсанта, що свідчать про його патріотичні переконання і наявність патріотичної позиції.

Система критеріїв та показників оцінки патріотизму курсантів являє собою сукупність діагностичних і оціночних процедур, що забезпечують на єдиній основі оцінку оволодіння курсантами цільової програми "Патріот України", ступеня з'ясування ними сутності патріотизму, особливостей його прояву в процесі навчання та особистісному розвитку.

Висновки. Таким чином, повністю розроблено модель формування патріотизму у курсантів (з урахуванням їхніх психологічних особливостей); розкрито зміст блоків сформованої моделі. Найважливішим здобутком пропонуваної моделі є цілісність подання інформації про процес формування патріотизму курсантів. Сформованість моделі дозволяє перевірити її на практиці, встановити ступінь її функціонування і працездатності. Напрямок подальших досліджень буде проведення дослідно-експериментальної роботи із формування патріотизму військово-службовців та апробацію цільової програми формування патріотизму військовослужбовців "Патріот України".

Список використаної літератури

1. Уёмов А. И. Логические основы метода моделирования / А. И. Уёмов. – Москва : Мысль, 1971. – 311 с.
2. Філософський енциклопедичний словник / Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України. – Київ : Абрис, 2002. – 742 с.

3. Бочелюк В. Й. Методика та організація наукових досліджень із психології : навч. посіб. / В.Й. Бочелюк, В.В. Бочелюк. – Київ : Центр учб. літ-ри, 2008. – 360 с.

4. Максименко С. Д. Фактивця потрібно моделювати: Наукові основи готовності випускника педвузу до педагогічної діяльності / С.Д. Максименко, О.М. Пелех // Рідна школа, 1994. – № 3-4. – С. 70-78.

5. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк. – Київ : Рад. школа, 1996. – С. 109.

6. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н. Леонтьев. – Москва : Политиздат, 1975. – 302 с.

7. Рубинштейн С. Л. Бытие и сознание. О месте психического во всеобщей взаимосвязи явлений / С.Л. Рубинштейн. – Москва : АН СССР, 1957. – С. 256-257.

References

1. Uyomov A.I. Logical foundations of the modeling method. Moscow: Mysl, 1971. 311 p

2. Philosophical encyclopedic dictionary. Inst. Of Philosophy. GS Skovoroda of the National Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv: Abris, 2002. 742 p

3. Bochelyuk VY, Bochelyuk VV Methods and organization of scientific research in psychology: textbook. way. Kyiv: Center for Educational Literature, 2008. 360 p.

4. Maksimenko SD Pelekh OM The specialist needs to be modeled: Scientific bases of readiness of the graduate of pedagogical high school for pedagogical activity. Native school. 1994. № 3-4. Pp.70-78.

5. Kostyuk GS Educational process and mental development of personality. Kyiv, 1996. P. 109.

6. Leontiev AN Activity. Consciousness. Personality / AN Leontiev. Moscow, 1975. 302 c.

7. Rubinstein SL Being and consciousness. On the place of the mental in the universal relationship of phenomena. Moscow: AN SSSR, 1957. S. 256-257.

Надійшла до редколегії 25.02.21

Yu. Kamenyuk, PhD Stud.

Donetsk National University named after Vasiliy Stus, Vinnitsa, Ukraine

pomnach1@gmail.com

ORCID ID 0000-0003-1017-1439

FORMATION OF A MODEL OF PATRIOTIC EDUCATION OF STUDENTS IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF THE HIGHER MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTION

The article highlights the process of development and substantiation of the model of patriotic education of cadets in the educational environment of a higher military educational institution, which consists of five interrelated components: target; diagnostic; design; organizational; control and evaluation. The model was developed taking into account the requirements of system, activity, axiological, historical and diagnostic approaches. A component-by-component description of the model is made and the directions of further research are outlined. The target block determines the main purpose of patriotic education of cadets. The diagnostic block highlights the procedure for conducting a confirmatory experiment and methods of studying the level of patriotism of servicemen. The design block of the formed model is intended for creation of psychological and pedagogical conditions of formation of patriotism of cadets, and also for development of necessary tools. The result of the design block is the Target program for the formation of patriotism of servicemen "Patriot of Ukraine". The organizational unit shows the procedure for carrying out the activities of the Target Program. The control and evaluation unit of the model was formed in order to organize control, evaluation of results and further correction of the Target Program for the formation of patriotism in cadets. For a qualitative assessment of the measures, a system of criteria and indicators of patriotism has been defined and described. It is emphasized that the most important achievement of the proposed model is the integrity of information on the process of forming the patriotism of cadets. The directions of further researches, which consist in carrying out research and experimental work on formation of patriotism of servicemen and approbation of the Target program of formation of patriotism of servicemen "Patriot of Ukraine" in educational process of higher military educational institution are defined.

Keywords: model, patriotic education, system approach, activity approach, axiological approach, culturological approach, program, criteria, indicators.

УДК 159.9:316.77(043.3)

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2021.45.33-38>

Н. Рижкова, ад'юнкт наук.-організац. від-ня Військового інституту
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна
natalia_rizhkova@ukr.net
ORCID ID 0000-0002-6408-355X

ОБҐРУНТУВАННЯ ЗМІСТУ ПРОГРАМИ ПСИХОПРОФІЛАКТИКИ СИНДРОМУ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРЯННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ІНЖЕНЕРНИХ ВІЙСЬК ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Обґрунтовано зміст авторської програми психопрофілактики синдрому емоційного вигорання військовослужбовців інженерних військ ЗСУ. Зазначено, що величезний обсяг інженерних робіт, проведених на великих територіях і у стислі терміни, доводить, що успішне вирішення завдань з інженерного забезпечення бойових дій військ вимагає інтенсивного спілкування і викликає глибокі короткочасні емоційні переживання, які можуть спровокувати емоційне вигорання окремих військовослужбовців. Тому у системі професійної підготовки військовослужбовця передбачено використовувати систему специфічних способів підготовки, виражених у розвитку професійно значущих якостей особистості, адаптації до напружених чинників професійної діяльності та неспецифічних, що характеризуються застосуванням засобів і способів саморегуляції емоційного стану профілактики виникнення емоційної напруженості. Психопрофілактика емоційного вигорання військовослужбовця реалізується через розвиток у нього навичок саморегуляції, особистісно орієнтовану професійну освіту, а також його професійну готовність. Програма психопрофілактики емоційного вигорання представляє собою цілісну, достатньо динамічну систему, відкриту для постійного відновлення, засновану на уявленні про розвиток військовослужбовця насамперед як індивідуальності, а потім як фахівця, професіонала із глибоким розумінням соціокультурної та освітньої ситуації. Досягнення мети можливе шляхом синтезу основних компонентів індивідуальності військовослужбовця інженерних військ: світоглядного, духовно-морального і професійного.

Ключові слова: психологічна профілактика, синдром емоційного вигорання, військовослужбовці інженерних військ, інтенсивне спілкування, емоційні переживання, емоційна стійкість.

Постановка проблеми. На інженерні війська покладено виконання найбільш складних завдань інженерного забезпечення, які потребують використання техніки, боєприпасів і спеціальної підготовки особового складу.

Це спеціальні війська, призначені для виконання складних завдань інженерного забезпечення загально-військових операцій (бойових дій), які вимагають спеціальної підготовки кожного військовослужбовця та використання засобів інженерного озброєння, а також для